

TROTTER

Bali Lombok Java

**VAN REIZIGERS
VOOR REIZIGERS**

Lannoo

HOE GEBRUIK JE DEZE GIDS?

Op deze pagina's zetten we de toeristische highlights voor je op een rijtje – stuk voor stuk zijn het met recht topervaringen die je niet mag missen.

In het hoofdstuk 'Mens, maatschappij, natuur en cultuur' gaan we dieper in op de geschiedenis, het cultureel erfgoed en de geografie van het land of gebied dat je bezoekt. Boeiende achtergrondinformatie om alvast thuis of tijdens de heenreis door te nemen.

In het hoofdstuk 'Praktisch' vind je alle nuttige informatie over de bestemming. Lees er alles wat je moet weten over bijvoorbeeld verkeer en vervoer, geldzaken, taal en reisdocumenten.

De tekst die in twee kolommen loopt, bevat praktische informatie zoals adresgegevens van instanties en webadressen ter voorbereiding op de reis.

HOE GEBRUIK JE DEZE GIDS?

De 'Reisplanner' stelt uitgewerkte reisprogramma's voor om Bali / Lombok / Java op de beste manier te ontdekken.

Door deze beknopte inhoudsopgave per hoofdstuk te gebruiken
hoef je niet telkens terug te bladeren
naar de volledige inhoudsopgave
vooraan in het boek.

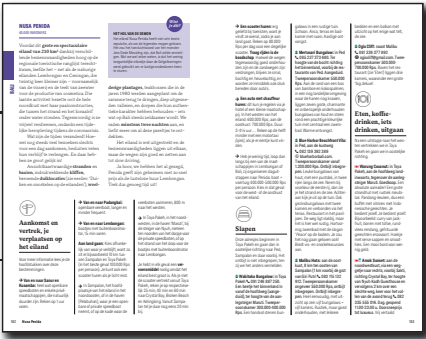
Op het kleine kaartje linksboven zie je in een oogopslag welk deel van het land of de regio het betreffende hoofdstuk beschrijft.

Op de eerste pagina van elk regiohoofdstuk zijn de niet te missen bezienswaardigheden in kaart gebracht met een paginaverwijzing voor wie ze direct wil raadplegen.

Aan de rand van de pagina's zorgen een duimgreep en een kopregel ervoor dat je direct ziet welke informatie er op de betreffende pagina wordt besproken.

Om vlot door de gids te navigeren, wordt per stad of regio dezelfde informatiestructuur gehanteerd: praktische informatie - informatie over verblijf: slapen, eten, iets drinken, uitgaan - informatie over de bezienswaardigheden.

Wist je dit?

INTERESSANTE WEETJES

Let op deze kaders voor interessante weetjes.

Door het boek laten we jullie, onze Trotter-ambassadeurs, aan het woord. Gouden tips en onvergetelijke ervaringen maken alles (nog) tastbaar(der), net alsof je al ter plekke bent.

VAN REIZIGERS, VOOR REIZIGERS!

AANDUIDING TROTTER-TIPS

Trotter-tip interessant niet te missen

VERKLARING VAN DE SYMBOLEN		
algemeen	informatie	snackbar
autoverhuur	kindvriendelijk	strand
bank	koffie- of theehuis	taxi
busstation	livemuziek, concert	theater
café, bar	luchthaven	treinstation
camping	metrostation	voorzieningen voor rolstoelgebruikers
consulaat	ontbijt	wandelen
dansen	parkeren	winkelen
duiklocatie	patisserie	Unesco-werelderfgoed
internetcafé	postkantoor	zwemgelegenheid
fietsverhuur	restaurant	telefoonnummer
haven	roken verboden	website
honden toegestaan	slapen	e-mailadres
ijsalon	skistation	

165

Pantai Uluwatu is een van de beste surfspots van het schiereiland Bukit.

VOORBEREIDING

47

Vier wat je maar wilt

INLEIDING

12

VEELGESTELDE VRAGEN

14

TOPERVARINGEN

18

MENS, MAATSCHAPPIJ, NATUUR EN CULTUUR

30

Beroemde personen

32

Bureaucratie

35

Cultureel erfgoed

35

Drank

42

Economie

44

Eigenaardig, niet?

46

Feesten, rituelen en

ceremonies

47

Geografie

51

Geschiedenis

52

Geschiedenis van het toerisme

op Bali: enkele overwegingen

59

Godsdienst en geloof

60

PRAKTISCH

Keuken 62

Media 66

Mensenrechten 68

Milieu 70

Sport en ontspanning 72

Wajang 78

Werelderfgoedlijst van Unesco 80

Zeden en gewoonten 80

REIZEN NAAR

BALI-LOMBOK-JAVA 82

BALI-LOMBOK-JAVA

PRAKTISCH 86

ABC van Indonesië 88

Alvorens te vertrekken 88

Budget 91

Douane 94

Drugs 94

Elektriciteit 94

Foioen 94

95

De nationale munteenheid is de Indonesische roepia (Rps).

Foto's	94
Geldzaken	95
Gezondheid	97
Kinderen	99
Klimaat	99
Musea en bezienswaardigheden	101
Noodgevallen	102
Overnachten	102
Post (Kantor Pos)	106
Reisliteratuur	106
Risico's en ergernissen	107
Sigaretten	108
Taal	108
Telecommunicatie	115
Tijdsverschil	116
Vervoer	116
Winkelen	123

REISPLANNER

128

BESTEMMINGEN

BALI

Denpasar	140
Kuta, Legian, Seminyak en Canggu	143
Het schiereiland Bukit Sanur	160
De eilanden Nusa Lembongan en Nusa Penida	174
Nusa Lembongan	176
Nusa Penida	182
De routes in het centrum en het noorden	186
Ubud	189
Het noorden: van Ubud naar het Baturmeer	214
Kintamani	220
Klungkung (Semarapura)	221
Sidemen	224
Besakih	225
Agungberg	227

Om bij het prachtige Kelingking Beach te komen loop je 200 m steil naar beneden.

185

Kusamba	228
Padangbai	228
Candi Dasa	234
Tirtagangga	236
Amed	237
Tulamben	245

Tejakula	247
Bedugul	248
Batukau	250
Munduk	251
Lovina	253
Het westen van Bali	256

*De Besakihtempel is gewijd aan
Brahma, Vishnu en Shiva.*

226

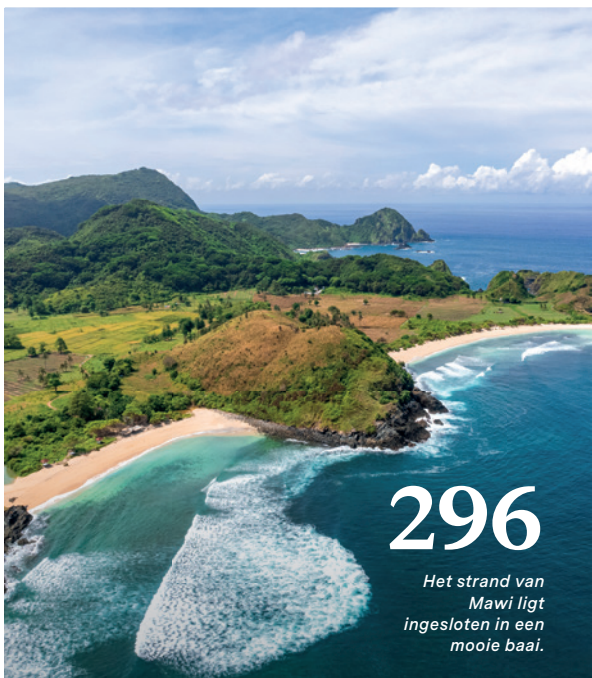
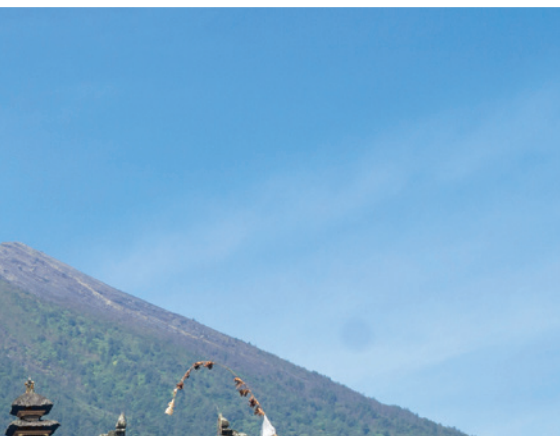
Pemuteran	257
Tanah Lot	267
Mengwi	268
Sangeh	269

LOMBOK (NUSA TENGGARA)

Lembar	277
Ampenan, Mataram,	
Cakranegara en Mandalika	278
Senggigi en Mangsit	281
Kuta	289
Tetebatu	299
Rinjaniberg	302
Gili Air	312
Gili Meno	316
Gili Trawangan	320

JAVA

Yogyakarta (Yogya)	331
Prambanan	357
Borobudur	364
Solo (Surakarta)	372
Sarabaya	373
Probolinggo	380
De Bromovulkaan	382
Kawah Ijenvulkaan	390

INLEIDING

↑ De kring van onderwaterbeelden bij Gili Meno is populair bij snorkelaars.

↓ De Ulun Danutempel op Bali is omringd door een serene omgeving.

Bali, het 'godeneiland', ademt charme en schoonheid. Het is een van de kleinste eilanden van de meer dan 18.000 eilanden tellende Indonesische archipel, maar veruit de meest geliefde toeristische verblijfplaats. Maar ook Lombok laat geleidelijk van zich spreken.

Dit kleine paradijs heeft alles wat nodig is voor een geslaagde vakantie. Schitterende stranden, indrukwekkende en met bossen begroeide vulkanische bergen, prachtige heuvels met trapsgewijs aangelegde rijstvelden waarvan de golvende lijnen heerlijk spelen met het licht en een alomtegenwoordige, authentiek gebleven hindoe cultuur.

En dan is er vooral de verbazingwekkend vriendelijke bevolking met haar onverstoorbare gemoedelijkheid. Of ze nu midden tussen de toeristen wonen of in een afgezonderde gemeenschap, de Balinezen leven ongestoord voort in hun eigen ritme, met hun eigen gebruiken. Het is een plezier om te zien hoe mannen en vrouwen dagelijks offers neerleggen voor winkels en bruggen, langs de rijstvelden of op een altaar in de tuin, alsof de rest van de wereld

‘De wandeling naar Batur was ongelooflijk: nooit eerder was de beloning aan het einde van een wandeling de inspanning zó waard!’

Mathilde, 32 jaar, Gent,
reist met partner

↑ Het uitzicht vanaf de Baturberg tijdens zonsopgang is adembenemend.

niet bestaat. Misschien is het juist door deze alomtegenwoordigheid van het goddelijke dat de Balinees zo beminne-lijk is. Bali is een van de laatste eilanden ter wereld die, ondanks de explosieve toeristische groei, hun ziel nog niet helemaal hebben verkocht. Mediteren in Borobudur, op Java, een belangrijke boeddhistische plek, waar

je drie keer omheen moet lopen om de pracht ervan tot je door te laten dringen. Of de top van de vulkanen op Java! Tenzij je ervoor kiest om naar Lombok te gaan, het kleine zusje van Bali, nog bescheiden en minder opzichtig, maar betoverend, gelegen tussen de bergen in het noorden (Rinjani) en de stranden in het zuiden (Kuta).

BALI IS HET EILAND VAN DE GODEN

VEELGESTELDE VRAGEN

Vermijd deze momenten

Houd rekening met het Chinese Nieuwjaar (jan.-febr.) en de periode rond 1 oktober, wanneer de oprichting van de Volksrepubliek China (1949) wordt gevierd. De Chinezen nemen voor deze gelegenheid enkele dagen vrij en alles in Azië zit dan overvol! Je staat vast in de meest ongelofelijke menselijke files. Vermijd deze momenten of gooi je plannen om.

Welke documenten zijn nodig om naar Indonesië te reizen?

Voor reizigers met de Nederlandse of Belgische nationaliteit zijn volgende documenten vereist:

- paspoort dat nog minstens 6 maanden geldig is en minstens 2 blanco pagina's bevat
- voor een verblijf van maximaal 30 dagen: e-visum (vooraf online aan te vragen) of Visa on arrival (verkrijgbaar in bepaalde luchthavens)
- voor een verblijf van langer dan 30 dagen: visum
- voor iedereen: digitale aankomstkaart.

Wat is de beste periode om naar Indonesië te gaan?

Van juni tot september, dan ligt de watertemperatuur tussen 26 en 29 °C. Vermijd de periode van november tot april. Van december tot maart vallen de zwaarste regens. De vochtigheidsgraad bereikt dan 60-100%.

Is Indonesië een duur land?

Nee, Indonesië is een heel goedkope bestemming, een van de goedkoopste landen van Zuidoost-Azië zelfs. De prijzen zijn nog steeds heel aantrekkelijk, zowel voor logies en maaltijden als voor excursies. Sommige zones zijn duurder dan andere.

Kun je je gemakkelijk verplaatsen in Indonesië?

Het openbaar vervoer op Bali is een regelrechte ramp. Het is een opmerkelijke paradox: op een eiland met zo'n sterk ontwikkelde toeristische sector is het openbaar vervoer beperkt en niet erg betrouwbaar. *Bemo's*, het traditionele vervoersmiddel, zijn steeds meer aan het verdwijnen. Taxi's hanteren vaak willekeurige prijzen. Het is een hel en we denken er nog niet aan te parkeren, laat staan te rijden. Gemiddelde rijsnelheid: 13 km per uur. Met de scooter zo'n 45 km per uur. Op Lombok is er minder verkeer, maar ook geen openbaar vervoer. De gemakkelijkste oplossing is een auto met chauffeur te huren voor lange afstanden (bij voorkeur al vóór vertrek te regelen) en een scooter voor korte afstanden.

Zijn er veiligheidsproblemen?

Een portie gezond verstand, een flinke dosis vastberadenheid en hoffelijkheid en, indien nodig, enkele duizenden roepia's volstaan om je uit de meeste situaties te redden. Met echt gevaarlijke situaties zul je waarschijnlijk niet worden geconfronteerd, maar wel met oplichterij, enkele misstanden en rekenfouten, met name in sommige wisselkantoren.

Wat is het tijdsverschil?

Indonesië heeft verschillende tijdzones. Op Java is het 's zomers 5 uur later dan bij ons en 's winters 6 uur. Voor Bali en Lombok moet je 's zomers 6 uur bijtellen en 's winters 7 uur.

↓ De scooter is een veelgebruikt vervoersmiddel.

Hoelang is het vliegen?

Reken op 15 tot 16 uur vliegen vanuit Europa naar Bali of Jakarta. Tel daarbij ook nog de vele uren wachten in de luchthavens.

Kan ik met kinderen naar Indonesië reizen?

Natuurlijk. Kinderen zijn er koning. Neem toch enkele voorzorgsmaatregelen in acht (zie de rubriek 'Kinderen' in het hoofdstuk 'Praktisch').

Wat is de wisselkoers?

Eind 2024 was €1 circa 17.000 Rps waard.

Kun je overal met een betaalkaart betalen?

Met een betaalkaart kun je bij veel geldautomaten (ATM) op de toeristische plekken geld pinnen. Je kunt niet overal met een kaart betalen (3% toeslag voor Visa, 5% voor American Express). Daarom is het verstandig om altijd wat contant geld bij je te hebben, vooral als je buiten de toeristische gebieden reist, ook al heb je dan behoorlijk wat bankbiljetten op zak.

Kan ik me gemakkelijk verstaanbaar maken?

Een beetje Engels is voldoende om je te redden. De Balinezen passen zich steeds meer aan het toerisme aan en daarom hebben ze Engels nodig.

↓ *Kinderen zijn koning in Indonesië.*

Welke vaccins zijn absoluut noodzakelijk?

Geen enkel vaccin is verplicht, maar het is verstandig om je te laten inenten tegen buiktyfus. Vaccins tegen hepatitis A en B zijn eveneens raadzaam. Antimalariapillen zijn momenteel absoluut noodzakelijk in heel Indonesië, behalve in de grote steden op Java en op Bali.

Welke overnachtingsmogelijkheden zijn er?

Wat overnachtingsmogelijkheden betreft, zit je op Bali goed. Het aanbod overstijgt ruimschoots de vraag. Hotels van verschillende categorieën, luxe-euze resorts, persoonlijke guesthouses, homestays (kleine, goedkope en over het algemeen nette hotels), bungalows, zelfs kleine, vrijstaande huisjes, je zult probleemloos een kamer kunnen vinden. Aan het eind van het hoogseizoen dalen de prijzen met 30-50% in de luxe-euze hotels. Let echter wel op de staat van de voorzieningen, ze zijn niet altijd even goed onderhouden. Wees voorzichtig met het huren van een villa, een aantrekkelijke formule vanwege het comfort en de vrijheid die het biedt, maar veel villa's zijn illegaal gebouwd en dat kan problemen opleveren.

Zijn de stopcontacten hetzelfde als bij ons?

220 volt is heel gangbaar. De stopcontacten hebben twee gaten (wij kunnen onze toestellen dus perfect aansluiten) en stroomonderbrekingen zijn zeldzaam.

Moet je een fooi betalen?

Zoals in de meeste landen van Zuidoost-Azië is deze gewoonte overgewaaid met het toerisme. In hotels en restaurants ben je niet verplicht een fooi te geven, vooral omdat bepaalde adressen al 10-15% extra rekenen voor de bediening. Maar in bepaalde omstandigheden kun je er niet onderuit; kruiers bijvoorbeeld verwachten een fooi. Je geeft ze zo'n 5000-10.000 Rps, afhankelijk van hoeveel bagage je bij je hebt of waar de kruiers je mee heeft geholpen. Reken voor privéchauffeurs circa 75.000 Rps per dag.

Zijn er goede spots om te duiken en te surfen?

De stranden van Bali, zoals dat van Ulu Watu (voor gevorderden) en dat van Kuta (voor beginners) en ook Nusa Ceningan, zijn wereldberoemd bij surfers. Voor duikers zijn de riffen van de Gili-eilanden op Lombok en de streek van Amed, Pemuteran, Nusa Lemongan en Nusa Penida op Bali echte paradijzen.

Zijn er Indonesische culinaire curiositeiten?

Wie er trek in heeft, kan hier vlinderlarven, python of buffelhersenen proeven (hoewel die niet makkelijk te vinden zijn). Nog lekkerder is de *gudeg* op Java: een zoet-kruidig gerecht van langzaam gegaarde jonge jackfruit, geserveerd met rijst en vaak met kip of eieren erbij. Over het algemeen eet je goed in Indonesië. Rijst en vis zijn de basisvoedselmiddelen. Je vindt hier ook een ruim aanbod aan dagverse groenten.

Op Bali

1

Woon de ceremonie van de zonsondergang bij op de stranden van Kuta en Legian.

Het mooiste strand van Bali is zonder twijfel dat van Kuta en Legian. Het strand strekt zich over meerdere kilometers uit. Het spektakel van de zonsondergang brengt de lokale bevolking en toeristen op een harmonieuze manier samen. Zodra de zon onder is, stroomt het strand leeg. →Blz. 158

! **Goed om te weten:** het spektakel begint rond 17.00 u en duurt circa 40 min.

2

Laat je masseren op het strand van Kuta met uitzicht op de golven of in een elegante spa in Ubud.

Een massage met kokosolie maakt deel uit van de cultuur op Bali en blijft een heerlijk moment. Op het strand bij zonsondergang of in een elegante spa voor de gelukzaligheid, je krijgt de smaak snel te pakken. →Blz. 159, 209

! **Goed om te weten:** op het strand herken je de masseuses aan hun kegelvormige hoed met een nummer en aan hun badge.

3

Observeer de tuimelende vliegers in het zuiden van het eiland.

Vliegers worden op Bali gezien als een middel om met de goden te communiceren. De ene is nog mooier dan de andere. Je ziet ze overal vliegen. Er worden

verschillende wedstrijden georganiseerd, waarbij het ook draait om de vorm en esthetiek. Ze hebben vaak de vorm van vissen of draken en zijn gigantisch: meer dan 10 m lang. → **Blz. 174**

📌 **Goed om te weten:** mis het *Bali Kite Festival* in juli in Sanur niet, en de oefeningen in de rijstvelden het hele jaar door.

3

4

Maak uitstapjes door de schitterende landschappen met rijstvelden in terrasvorm rond Ubud.

De landschappen en de weelderige natuur in het binnenland van het eiland zijn onuitputtelijke bronnen van inspiratie. De regio Ubud herbergt onder andere heuvels met rijstvelden die in het licht lijken

te dansen, bassins omringd door groen waar de wolken in gereflecteerd worden. Een van de mooiste decors van Bali. Onze lievelingsplek: Jatiluwih. → **Blz. 250**

! Goed om te weten: je kunt het beste een fiets huren; het gevoel dat je krijgt wanneer je tussen de rijstvelden door fietst, is onbeschrijflijk. Als je even weg wilt van de drukte, kunnen we je het prachtige dorp Sidemen aanraden.

4

5

Bekijk in Amed hoe de kleurrijke prahus de grillige golven trotseren als ze uitvaren om te vissen.

Prachtige, kleine stranden van zwart zand dienen als haven voor de prahus. Het is een verbazingwekkend gezicht wanneer de vissers allemaal tegelijk met hun bootjes uitvaren: de driehoekige zeilen in alle kleuren van de regenboog lijken wel een zwerm vlinders. →Blz. 243

5

6

Maak in Tulamben een duikexcursie in ondiep water naar de Liberty, een scheepswrak waar je honderden kleurrijke koralen en vissen kunt bewonderen.

Tulamben is een wereldberoemde plek voor duikers. Op 30 m van het strand en enkele meters diep is het wrak van een Amerikaans vrachtschip een paradijs

geworden voor ontelbare vissen die een onophoudelijk ballet uitvoeren tussen het buitengewone koraal. Een klein wonder dat je kunt ontdekken met een zuurstoffles of gewoon een snorkel.

→Blz. 246

⚠ **Goed om te weten:** de duikplek ligt circa 15 km ten noorden van Amed. Om de grote mensenmassa voor te zijn, is het verstandig om in Tulamben te overnachten en 's ochtends vroeg naar het wrak te duiken.

6